

UOT 81-25

NİTQDƏ MANİPULYATİV AKTLARIN VARIASİYALARI

HƏBİBOVA KÖNÜL ƏZİZƏĞA qızı

AMEA İ.Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Bakı, b.e.i.

konul_habibova@mail.ru

Açar sözlər: manipulyasiya, variativlik, invariativlik, nitq aktı, ünsiyyət.

Məlumdur ki, bir çox humanitar elmlər kimi dilçilik elminin də müasir inkişaf mərhələsi insan faktorunun ətraf aləmlə münasibətinə köklənməkdədir. Bu baxımdan ön planda müəyyən solumun nümayəndəsi kimi insanların nitqi mübadilə – ünsiyyət problemi dayanır. Bununla əlaqədar bu gün bir çox tədqiqatçıların diqqəti, insanlar arasında ünsiyyətin əsasını təşkil edən dilin hansı mövqedə dayanması və bu prosesdə necə fəaliyyət göstərməsidir? kimi sualları cavablandırmağa yönəlib.

Dilin ünsiyyət zamanı necə işləməsi və ya fəaliyyəti haqqında suallar nitqi təsirin araşdırılması ilə, nitqi təsirin tədqiqi danışan, dinləyən və onların əlaqədə olduğu müəyyən kommunikativ şəraitin xarakteri ilə sıx bağlıdır. Son illər şəxslərarası nitqi təsir kimi dildə manipulyasiya məsələsi daha çox diqqəti çəkir. Bu səbəbdən tədqiqata cəlb edilən mövzu müasir dilçilik üçün xüsusi aktualıq kəsb edir.

Məqələdə aparılan elmi araşdırma zamanı biz təsviri və yeri gəldikcə, tipoloji-müqayisəli metodlara müraciət edəcəyik. Məqələdə qarşıya qoyulan əsas məqsəd nitqdə manipulyativ aktların variasiyalarını müəyyən etmək, onların fərqli cəhətlərini və işlənmə məqamlarını fərqləndirməkdir. Bu məqsədlə məqələdə ilk dəfə olaraq Azərbaycan, rus və ingilis dilinin materialları əsasında nitqdə istifadə edilən manipulyativ aktlarda taktika və strategiyalar nəzərdən keçirilir.

Dildə manipulyasiyanın bəzi aspektləri insanların idarə edilməsində istifadə olunan üsullardan biri kimi elmi ədəbiyyatlarda öz əksini tapmışdır. Belə ki, manipulyativ təsir fərdlərarası ünsiyyət və kütləvi kommunikasiya (S.Q.Kara-Murza [1], Q.Q.Poçeptsov [2], Q.Şiller [3]) çərçivəsində geniş müzakirə obyektinə çevrilib.

Mədəni əlaqələrin dinamik inkişafı və mübadiləsi nitqi manipulyasiyalarda invariativ və variativ komponentlərin tədqiqata cəlb edilməsi zərurətini yaradır. Bununla əlaqədar olaraq, psixolinqvistikanın qarşısında danışanın (manipulyatorun) dinləyəne təsir etmək məqsədi ilə istifadə etdiyi dil vasitələrinin tədqiqi məsələsi dayanır. Eyni zamanda nitqi manipulyasiyada variativ və invariativ komponentlər lazımi səviyyədə qiymətləndirilməyib. Biz bu məqsədlə artıq həyata keçmiş və gələcəkdə baş verə biləcək eyni tipli hadisələr üçün nümunə olan nağıllar əsasında manipulyasiyanın nitqi ifadəsini tədqiqata cəlb etməyi lazım bildik.

Bu baxımdan qarşımızda aşağıdakı məsələlər dayanır:

- dil, nitq, kommunikasiya və şüur səviyyəsində nağıl qəhrəmanlarının nitqi manipulyasiyasının spesifik cəhətlərini təhlil etmək;
- nağıl qəhrəmanlarının nitqi manipulyasiyası zamanı dil vahidlərinin xüsusiyyətlərini dəqiqləşdirmək;
- nağıl qəhrəmanlarının nitqi manipulyasiyalarının fonetik, leksik və morfoloji cəhətdən xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmək;
- dil vahidlərinin manipulyativ variativliyini müəyyən etmək.

İnvariativlik dedikdə, biz bu və ya digər bir sistemin və ya sistem üçün əhəmiyyətli olan əlaqələrin müəyyən dəyişiklikləri zamanı dəyişməz, sabit qalan xüsusiyyətini nəzərdə tuturuq. Variativlik dedikdə isə, bu və ya digər strukturların dəyişkənliyi, qeyri-sabitliyi nəzərdə tutulur.

Manipulyativ linqvistik vasitələr arasında səs təkrarları, qafiyələr və s. invariant xüsusiyyəti ilə, səsli təkrarların fəaliyyəti isə variativliyi ilə seçilir. Manipulyasiya məqsədi ilə fonetik səviyyədə parlaq, əlvan səsli obraz adresata təsir etməklə manipulyativ aktın həyata keçirilməsinə xidmət etmiş olur. Tədqiqat zamanı kifayət qədər material nəzərdən keçirərək araşdırmamıza baxmayaraq, manipulyasiyanın fonetik səviyyədə bu kimi təzahürünə çox az təsadüf etdik:

«Ах ты, толстопятый медведь, и ты косою заяц. Как была я вдовой, бывало, ни один из вас не проходил мимо моей норы, а как вышла замуж, то каждый день **ш**ляетесь: **ишь** какие дороги проторили! Смотрите как бы вас Котай Иванович по **ше** не проводил.»

Вот, идучи дорогой медведь и сказал зайцу: «Что, брат, у нее за муж такой — Котай Иванович? Ужли боль**ше** меня?»

А заяц: «Уж ли пр**ыт**че меня? Пойдем-ка завтра, посмотр**им** на него» («Кот и лиса»).

“Pişik və tülkü” nağılından verilən bu parçada tünd hərflərlə verilmiş [ш] və [р] səsləri nağıl qəhrəmanlarının nitqini daha effektiv səsəlməsini təmin edir. Manipulyatorun – tülkünün nitqində işlədilən bu səslər manipulyasiya subyektləri olan ayı və dovşanın da nitqində eyni tezlikdə özünə yer alır.

“The brazen bogues” (Bürünc ayaqqabılar) adlı şotland xalq nağılında da alliterasiyanın aşağıdakı nümunəsinə rast gəlirik:

“Is that the very biggest you can make yourself?” said Macdonald, not to be taken be off his guard.

“Yes,” said the giant, “it is, and bigger than you what you’ve been accustomed to.”

At this Gille Macdonald burst out laughing.

“You’ll excuse me,” said he, “**but you’ll be like a baby beside him, if that’s all you can do.**”

At this the giant, in a great state of trepidation, again strode to the fireplace, and kicked the blazing logs about from one side of the hearth to the other in a most vicious manner, just to hide the fright he was now in.

“I think you had **better be off at once,**” said he. “I wish I had never seen your ugly face”.

Nağılın baş qəhrəmanı olan Jillin nitqindəki “You’ll excuse me,” said he, “**but you’ll be like a baby beside him, if that’s all you can do.**” cümləsi [b] səsinin təkrarı ilə formalaşan alliterasiya ilə müşayiət olunur. Rus nağılından misal gətirdiyimiz nitq parçasında olduğu kimi, burada da oxşar alliterasiya nəhəngin replikasında (manipulyasiya obyektinin nitqində) əks olunur: “I think you had **better be off at once,**”

Təbii ki, fonetik səviyyədə manipulyasiyanın ətraflı tədqiqi daha geniş bir tədqiqatın mözusuudur. Burada isə biz sadəcə manipulyativ təsirin strukturu baxımından bu hadisənin fonetik səviyyədə az da olsa, işıqlandırılmasını lazım bildik.

Morfoloji səviyyədə isə morfoloji formaların sinonimliyi və feil formalarının işlənməsi invariativ xüsusiyyətə malikdir. Morfoloji formaların sinonimliyinin bu və ya digər bir ifadənin manipulyativ xarakter kəsb etməsi məqsədi ilə işlədilməsi sübut edir ki, bu fikrin nitdə daha sadə şəkildə əks etdirilməsinə xidmət edir və bu da təsadüfi deyil. Sadə danışiq manipulyatoru onun təsirinə məruz qalan subyektlə «yaxınlaşdırmış» olur. Məsələn:

– Душенка, Тринушка! — говорил он, — **ты** такая хорошенькая, чистенькая, добренькая... Пожалуйста, оставь **мою** Чернушку! Вот посмотри, **что я тебе** подарю, если **ты будешь** добра!

Алеша вынул из кармана имперуал, составляющий все его имение, который берег он пуце глаза своего, потому что это был подарок его бабушки... Таким образом Чернушка спасена была от жестокой и неминуемой смерти (Черная курица)

вə ya

– Qibleyi-ələm **nə etmək** istəyirsən, bir balaca düşün, gələcəyi fikirləş. **Bütün** dünya binnət olandan bəri **heç bir** padşah **öz** qızının boynunu vurdurmamışdır. Şah, **mən** qoca vəzirin sözüne bu dəfə də qulaq as. Qızın günahından keç. Padşah oğlanlarına ki getmir, bir rəiyyəyə ver, qoy başından rədd olub getsin. Elə bil **heç** qızın yox imiş.

Padşah əlini alnına verib dərin sükuta getdi. Vəzirin sözləri onun ağına batdı. Başını yuxarı qaldırıb əmrini geri götürdü (“Nəsir və Nəsdərənin nağılı”).

Manipulyativ təsirə malik morfoloji sinonimlər qismində, əsasən, dildə işlək olan feillər və əvəzlilər çıxış edir. Azərbaycan dilində bu qismə *olmaq, etmək, istəmək* kimi feillər, *heç* hissəciyi ilə formalaşan əvəzlilər və bütün şəxs əvəzlilərini aid etmək olar.

İngilis dilinə gəldikdə isə, bu qismə köməkçi söz funksiyası yerinə yetirən *could, would, have* feilləri və *to be, to do* kimi müxtəlif semantik mənalar yaratmaq qabiliyyətinə malik olan köməkçi feilləri aid etmək olar. Nümunə olaraq “The tale of the shifty Lad, the widow’s son” (“Dul qadının oğlu hiyləgər Lad haqqında nağıl”) nağılından bir parçaya nəzər yetirək:

The shifty Lad took the cord off his neck, and he said to the Black Rogue, “Thou thyself hast not ever tried anything that is so funny as hanging. If thou wouldst try once, thou wouldst have no more fear for hanging. I was shaking my legs for delight, and thou wouldst shake thy legs for delight too if thou wert aloft.”

Said the Black Rogue, “I’ll try it too, so that I may know what it is like.”

Qurbanından fərqli olaraq, hiyləgər (the Shifty Lad) bu formalardan istifadə edir: *thou (you), thy (your), thyself (yourself), hast (has), wouldst (would), wert (were)*. Halbuki bu formalar müasir ingilis dili üçün artıq köhnəlmiş hesab olunur. Bununla belə, nağıldakı manipulyasiya obyektini — Black Rogue (Qara Oğru) öz nitqində adi formalar olan *would, were* şəkillərindən istifadə edir. Bu hal bizə onu deməyə əsas verir ki, manipulyasiya subyektini olan baş qəhrəman bilərəkdən arxaik formalara (*thou (you), thy (your), thyself (yourself), hast (has), wouldst (would), wert (were)*) müraciət edir. Bununla o, öz nitqində bu arxaik formaları intensiv olaraq təkrarlamaqla qarşı tərəfdə belə bir illüziya formalaşdırır ki, o nəinki nitqində, eyni zamanda həyatda da qədim adət-ənənəyə sadıq bir insandır (*a good old friend of mine, a good old fairy tale* və s.).

Morfoloji vahidlərin sinonimliyi rus nağıllarında da geniş müşahidə edilir. Rus dilində bu, əsasən, isimlərin sonuna müəyyən şəkilçilərin artırılması ilə təmin edilir. Məhz şəkilçilərin hesabına qazanılmış semantik çalarlar qarşı tərəfin manipulyativ təsirə məruz qalmasını şərtləndirir. Nağıl qəhrəmanlarının tədqiqatə cəlb edilmiş manipulyativ nitq aktları zamanı manipulyasiya subyektini həmsöhbətini psixoloji olaraq müəyyən istiqamətə yönəltməyə çalışır: dil vahidləri vasitəsilə istənilən məlumata gizli implisit çalar da əlavə edilir. Adresat eşitdiklərindən “sərbəst olaraq” müəyyən qərarlar qəbul edir. Onun verdiyi hər bir qərar isə əslində manipulyasiya subyektinin əsas istəyi və nail olduğu manipulyativ nəticədir. Bir fakt daha maraqlıdır ki, manipulyasiya subyektini qarşı tərəfə müraciət edərkən, ona əmr verdiyi kimi, xəfif şəkildə, üstüörtülü müraciət də edə bilər, amma nəticə eynidir. Yəni hər iki halda biz, uğurla həyata keçirilmiş manipulyativ təsirdən bəhs edə bilərik.

Dilin leksik səviyyəsində manipulyativ vahidlər nəzərdən keçirdiyimiz hər üç dildə invariantdır: müsbət çalarlı sözlər pozitiv, mənfi çalarlı sözlər isə neqativ təsir formalaşdırır. Adresantı razı salmaq və onu idarə altına almaq üçün istifadə olunan müsbət çalarlı leksikaya aşağıdakıları aid edə bilərik:

rus dilində: *диво, чудо, водица, молодец, прекрасная (царевна), диковинный, петушок, головушка, душечка, рыбка;*

ingilis dilində: *fine, a little closer, kind (sir), my (lord, good mother), great, sweet;*

Azərbaycan dilində: *alahəzrət, gözüm nuru, canım, oğlum, şahənşah, igid, gözəllər-gözəli* və s.

Feil formaları arasında morfoloji sinonimlik baxımından daha çox keçmiş zaman formalı feillər üstünlük təşkil edir: *слыхивал, слышал, слышал, видывал, видел, сказывать, рассказывать; görünməyib, olmayıb, demişlər* və s. Bu formalar diqqətin yönəldilməsi lazım olan hərəkətin daimiliyini, tamlığını, yaşanmış təcrübəyə əsaslandığını bildirməklə ona təhrik etməni daha da gücləndirir:

— *Qibleyi-ələm nə etmək istəyirsən, bir balaca düşün, gələcəyi fikirləş. Bütün dünya binnət olandan bəri heç bir padşah öz qızının boynunu vurdurmamışdır. Şah, mən qoca vəzirin sözünə bu*

dəfə də qulaq as. Qızın günahından keç. Padşah oğlanlarına ki getmir, bir rəiyyətə ver, qoy başından rədd olub getsin. Elə bil heç qızın yox imiş.

Padşah əlini alınına verib dərin sükuta getdi. Vəzirin sözləri onun ağına batdı. Başını yuxarı qaldırıb əmrini geri götürdü (“Nəsir və Nəsdərənin nağılı”);

*Мы от него не **видали** ни худого, ни хорошего; одно дурно — больно хвастлив уродился. Уж не раз от него **слыхивали**, что в таком-то королевстве, за тридевять земель, выстроен большой мраморный дворец... («Волшебный конь»).*

Ümumiyyətlə, danışan nitqində milli-mənəvi dəyərlərin dildə ifadəsini nə dərəcədə mühafizə etmiş olursa, onun nitqinin manipulyativliyi də bir o qədər güclü olur. Çünki milli-mənəvi, tarixi dəyərlərin, adət-ənənənin mühafizəsi həmişə müsbət təsir bağışlayır. Təsədüfi deyil ki, tarix boyu bir çox ağıllı, tədbirli sərkərdələr, hökmdarlar idarə etmək istədikləri xalqları öz əsarəti altında saxlamaq üçün ilk əvvəl onun adət-ənənəsini, folklorunu və dilini mənimsəməyi üstün tutmuşlar.

Dildə feil formalarının işlənmə məqamlarının linqvistik analizi göstərir ki, variativ/invariantiv inandırma vasitələrindən istifadə zamanı manipulyativ aktın iştirakçılarının — personajların nitqində adi danışmaq üçün xarakterik olan felin xəbər forması dominantlıq təşkil edir.

Manipulyativ təsirə məruz qalan obyektin manipulyasiyanın subyekti ilə müqayisədə felin əmr formasından daha çox istifadə etməsi də invariantlıqdır. Məlumdur ki, manipulyativ təsirin əsas xüsusiyyətlərindən biri hər hansı bir qərarın müstəqil verilə bilməsi illüziyasının yaradılmasıdır. Amma verilən qərar əslində adresatın deyil, manipulyatorun xeyrinə olur. Nağıl personajlarının timsalında tədqiq etdiyimiz manipulyasiya aktları zamanı manipulyator psixoloji olaraq həmsöhbətini artıq müəyyən edilmiş istiqamətə kökləyir: dil vasitələri hesabına ifadələrdə implisit məna, gizli məqsəd güdülür və əlbəttə ki, baş verilməsi arzulanan hərəkətə həvəs oyadılır. Adresat eşitdiyini qəbul edərək, “müstəqil olaraq” ona ötürülən informasiyanı təhlil edir və müəyyən qərar verir. Mararqlıdır ki, manipulyasiyanın obyektini manipulyatorun ondan gözlədiyi, “tələb etdiyi” hərəkəti, elə tələb olunan şəkildə də həyata keçirir. Bu zaman manipulyasiyaya məruz qalan, hətta, ondan kömək istəyir, və ya öz köməyini ona təklif edir, ona məqsədinə nail olmaq üçün yol göstərir və s. Məsələn:

Бежала лиса, на ворон зазевалась и попала в колодец. Воды в колодеце было немного: утонуть нельзя, да и выскочить тоже. Сидит лиса горюет. Идет козел, умная голова;.. заглянул в колодец, увидел там лису и спрашивает:

– Что ты там, лисонька поделяваешь?

– Отдыхаю, голубчик, — отвечает лиса. — Там наверху жарко, так я сюда забралась.

Уж как здесь прохладно да хорошо! Водицы холоденькой — сколь хочешь.

А козлу давно пить хочется.

– Хорошо ли вода-то? — спрашивает козел.

– Отличная! — отвечает лиса. — Чистая, холодная! Пригай сюда, коли хочешь; здесь обоим нам место будет.

Прыгнул сдуру козел, чуть лисы не задавил, а она ему:

– Эх, бородастый дурень! И прыгнуть-то не умел — всю обрызгал.

Вскочила лиса козлу на спину. Со спины на рога, да и вон из колодца («Лиса и козел»); -

– Ey böyük şah, bir dərin fikir elə. Qəzəblənəndə hökm vermək heç bir hökmdara layiq deyil! (“Nəsir və Nəsdərənin nağılı”) və s.

Sözlər nitqdə qarşıya qoyulmuş məqsədə nail olmaq üçün atılan addımlardır. Danışan məqsədinə çatmaq üçün istifadə etdiyi sözləri xüsusi ustalıqla seçmək qabiliyyətinə malik olmalıdır. Belə ki, bəzən deyilmiş sözlər özündə çox gizli mənalar da daşıya bilər. Çünki onlar şüurda nəzərdə tutulanan çox cüzi bir hissəsini nümayiş etdirməyə qadirdir. Bu məqamla bağlı olaraq, A.A.Leontyev A.A.Potebnyanın çox haqlı olaraq qeyd etdiyi bel bir fikir səsləndirir ki, sözlər ayaq izlərinə bənzəyir. İzlər vasitəsilə onu təqib etmək olar, amma bu heç də o demək deyildir ki, izdə ayağın özü də mövcuddur. Sözlərdə də məna deyil, onun izi vardır [4, s.29].

«Sözlər təfəkkür aləti kimi xidmət edərkən konkret, zəngin, bu və ya digər dərəcədə qəti və dəqiq şəxsiyyətlərə münasibəti reallaşdırmaq, həyata keçirmək imkanı yaradır. Sözlün sehri, böyük təsir gücü sənətin, nəinki sənətin, bütün mənəviyyat sahələrinin, eləcə də dinin, ideologiyanın əlində başlıca silah olmuşdur» [5, s.46-9]. Məhz bu baxımdan B.F. Porşnev sözün təlqinedici xüsusiyyətindən danışarkən, bilavasitə şüura deyil, hisslərə yönələn inandırıcı təsiri nəzərdə tuturdu [6, s.417].

Manipulyasiya obyektinin əmr formasından intensiv şəkildə istifadə etməsi manipulyasiya subyektinin ustalığından xəbər verir: onun obyektə təsiri o qədər effektivdir ki, obyekt həm də əks tərəfin xeyrinə verdiyi qərarında qətilik nümayiş etdirir:

«Как ты смеешь, мужик, спорить со мною,

Со мною, дворянкой столбовою? —

Ступай к морю, говорят тебе честью

Не пойдешь, поведут поневоле».

Старичок отправился к морю. («Сказка о рыбаке и рыбке»).

“Manipulyasiyada feil formalarından istifadə zamanı bu çərçivədən kənara sapmalar” [7] feilin lazımı formasına müraciət olunduqda variativliklə nəticələnir.

– *Не хочу я невольниц: пусть придет твоя дочь сюда по любви к тебе, своей волею и хотением; а коли дочери твои не поедут по своей воле и хотению, то сам приезжай, и велю я казнить тебя смертью лютою...* («Аленький цветочек»);

“Oh, but,” quoth Jack, “here’s the king’s son a-coming with a thousand men in amour to kill you and destroy all that you have!” (“Jack the giant killer”).

Beləliklə, leksik səviyyədə manipulyasiya vasitələrindən danışarkən, qeyd etməliyik ki, “müsbət emosiyalarla yüklənmiş söz” [8, s.25] cümləyə müsbət çalar, mənfi məna kəsb edən sözlər isə ifadə olunan fikrə neqativlik gətirir. Leksik səviyyədə variativlik dedikdə isə, ikili inkarlıq və ya ikili təsdiq formasının işlədilməsini də vurğulamaq olar.

Dilin sintaktik səviyyəsi göstərir ki, ifadələrin invariant şəkildə istifadəsi nağıllarda danışanın nitqində parlaq şəkildə üslubi və manipulyativ üsul, vasitə kimi çıxış edir. Nitqin manipulyativ funksiyası özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdir və «nəsə demək nə isə etmək deməkdir» prinsipinə əsaslanır. Söz və fəaliyyətin sintezi bəşəriyyət yaranan gündən insanlar arasında formalaşan ünsiyyət prosesinin özəyini təşkil edir: ritual ünsiyyət və ya müxtəlif ayinlərin keçirilməsi, duaların oxunması, hipnoz və s. zamanı bu sintezi daha aydın müşahidə etmək olar. Manipulyasiya təhrikedici qüvvə kimi geniş çeşidli və ya məhdullaşdırılmış formada «istənilən akt və hadisələrin» məna və informasiya tutumunun dəyişdirilərək istənilən şəkildə təqdim edilməsi kimi də nəzərdən keçirilə bilər [6, s.416].

Ən effektiv informasiya vasitələri həmişə kontrapunkta əsaslanır. Kontrapunkt dedikdə, biz səsin, məzmunun və estetikanın harmoniyasını nəzərdə tuturuq. Sadaladığımız hər üç amil bədii təxəyyül və düşüncəni eyni zamanda ram edir. Yəni obrazlı ifadə etsək, semantika inandırır, estetika isə məftun edir (ruhu qidalandırır).

– *Что ты, разве ослеп! То у меня сын пашет.*

– *Продай мне его!*

– *Нет, не продам: нам только и радости со старухой, только утехи, что Мальчик с пальчик.*

– *Продай, дедушка!*

– *Ну, давай тысячу рублей* («Мальчик с пальчик»).

Bu nitq parçalarını təhlil edərkən, manipulyativ ifadələrin invariant xüsusiyyətləri barədə aşağıdakı nəticələrə gəldik:

Bu ifadələrdə cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə ənənəvi 4 növündən: nəqli, əmr, sual və nida cümlələrindən istifadə olunur.

Bu cümlə növləri arasında manipulyasiya məqsədi ilə daha çox əmr cümlələrindən istifadə olunur.

Manipulyasiyanın obyektini onun subyektinə ilə müqayisədə orta hesabla təxminən iki dəfə çox sual cümlələrinə müraciət edir.

Manipulyasiyanın subyektini isə cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növlərindən əksər hallarda təyinatı üzrə istifadə etmir: daha dəqiq desək, kombinə edilmiş intonasiya əsasında qurulmuş cümlələrə: əmr-nida, əmr-sual, sual-nida cümlələrinə müraciət edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием. М.: Алгоритм, 2004, 864 с.
 2. Почепцов Г.Г. Коммуникативные технологии двадцатого века. М., Киев: Рефл-бук Ваклер, 1999, 348 с
 3. Шиллер Г. Манипуляторы сознанием. М.: Мысль, 1980, 326 с.
 4. Леонтьев А.А. Слово в речевой деятельности. М.: УССР, КомКнига, 2006, 248 с.
 5. Vəliyev K.N. Nitq mədəniyyətinin prinsipləri haqqında // Nitq mədəniyyəti məsələləri, ADU, 1985, s. 46-49.
 6. Поршнев Б.Ф. О начале человеческой истории. М.: Мысль, 1974, 634 с.
 7. Веретенкина Л.Ю. Лингвистическое выражение межличностных манипуляций (к постановке проблемы) // Предложение и слово: докл. и сообщ. Международной научной конференции, посвященной памяти проф. В.С.Юрченко, Саратов, 1999, 320 с.
 8. Купина Н.А. Агитационный дискурс: В поисках жанров влияния // Культурно-речевая ситуация в современной России: вопросы образовательных технологий: тез. докл. и сообщ. всероссийск. науч.-метод. конф., Екатеринбург, 19 – 21 марта, 2000, с. 24-34
- Вədii ədəbiyyat:**
9. Azərbaycan nağılları: 5 cildə. I cild / red. İ.Abbaslı. Bakı: Şərq-Qərb, 2005, 360 s.
 10. Сказки русских писателей. М.: Детская литература, 1982, 688 с.
 11. The rainbow fairy book. Books of wonder. New-York, William Morrow and Company, 1993.

РЕЗЮМЕ

ВАРИАТИВНОСТЬ МАНИПУЛЯЦИОННЫХ АКТОВ В РЕЧИ

Габирова К. А.

Ключевые слова: манипуляция, вариативность, инвариативность, речевой акт, общение.

В статье рассматриваются и анализируются манипулятивные действия и их вариации, наблюдаемые во время речевого акта. Определяются характеристики языковых единиц и указываются во время речевой манипуляции, определяется их вариативность. Анализ текстов из сказок также предполагает, что в живой речи для манипулирования более часто используются повествовательные предложения.

SUMMARY

VARIABILITY OF MANIPULATION ACTS IN SPEECH

HABIBOVA K.A.

Key words: manipulation, variability, invariance, speech act, communication.

The article discusses and analyzes the manipulative actions and their variations observed during the verbal act. Characteristics of language units are determined and indicated during speech manipulation and their variability is determined. The analysis of texts from fairy tales also assumes that, in lively speech, narrative sentences are more often used for manipulation.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	27.02.2019
	Son variant	27.03.2019